

Pētījums
Vardarbība jeb mobings Latvijā skolās

LR Tiesībsarga biroja
Bērnu tiesību departamenta juriskonsulte Zanda Rūsiņa

Rīga, 2009

Ievads

Tiesībsarga birojā saņemtā informācija par vairākiem gadījumiem dažādās Latvijas pilsētās un rajonos lika apšaubīt bērnu tiesību aizsardzības sistēmas darbības efektivitāti mobinga novēršanas jomā. Līdz ar to tika uzsākta izpēte, lai konstatētu iespējamās nepilnības bērnu tiesību aizsardzības sistēmā un sniegtu atbalstu gan praktiķiem, kas strādā ar bērniem, gan likumdevējam, pilnveidojot tiesību aktus bērnu tiesību jomā.

Šobrīd Tiesībsarga birojā ir pabeigts pētījums par vardarbības jeb mobinga izplatību Latvijas skolās.

Pētījuma ietvaros tika sagatavoti plakāti, kuri aicināja neklusēt par vardarbības gadījumiem, neatkarīgi no tā, vai ziņotājs ir mobinga upuris, vecāks, pedagogs vai aculiecinieks. Plakāti ar izglītības pārvalžu starpniecību tika izvietoti visās Latvijas izglītības iestādēs un izglītības iestāžu interneta mājas lapās.

Papildus plakātiem Tiesībsarga birojs izstrādāja un visos Latvijas reģionos izplatīja aptaujas anketas izglītības iestāžu vadītājiem, kurās tika lūgts atbildēt uz 9 jautājumiem par situāciju viņu vadītajā skolā, kā arī lūgts izvērtēt, vai pedagogi uzskata, ka izveidotā bērnu tiesību aizsardzības sistēma Latvijā darbojas efektīvi, lai savlaicīgi konstatētu un novērstu mobinga gadījumus izglītības iestādēs.

Kopumā aptaujas anketas aizpildīja un aptaujā piedalījās 54 izglītības iestāžu vadītāji.

Iegūtie rezultāti tika sistematizēti un analizēti, tādējādi iegūstot nepieciešamo informāciju par būtiskākajām problēmām, kas satrauc pedagogus.

Savukārt bērni un jaunieši tika aicināti izteikties interneta portālā draugiem.lv par to, vai ir nācies saskarties ar mobingu skolās, kā tas ir noticis un kur tika meklēta palīdzība. Sadarbojoties ar portāla darbiniekiem, tika ievietota aptaujas anketa, kas bija paredzēta bērniem vecumā no 8 līdz 18 gadiem. Kopumā anketas aizpildīja un aptaujā piedalījās **3096** respondenti, savukārt iesākto, bet nepabeigto aptauju skaits bija **356**.

Pētījuma mērķi:

1) Konstatēt iespējamās nepilnības bērnu tiesību aizsardzības sistēmā un sniegt atbalstu gan praktiķiem, kas strādā ar bērniem, gan likumdevējam, pilnveidojot tiesību aktus bērnu tiesību jomā.

2) Noskaidrot, kāda ir pedagogu sagatavotība mobinga atpazīšanā, novēršanā un atbalsta sniegšanā bērniem, kuri ir kļuvuši par mobinga upuriem.

1. Kas ir mobings?

Termins „mobings” ir aizgūts no angļu valodas, latviski to bieži dēvē par vardarbību skolā, kas izpaužas ilgstošā laika posmā.

Berģenes Universitātes profesora Dana Olvesa (Dan Olweus) mobinga skaidrojums ir šāds: „Mobings veidojas, kad viena vai vairākas personas ilgākā laika periodā tiek pakļautas sistemātiskai, negatīvai rīcībai un attieksmei no līdzcilvēku puses”.¹

Mobings tiek iedalīts trīs veidos:

- 1) *Fiziskais mobings* – saistīts ar spēka pielietošanu: sišana, grūstīšana, iekautīšana, personīgo mantu iznīcināšana.
- 2) *Verbālais mobings* – vārdiska pazemošana, apsmiešana, ļauna izjokošana, aprunāšana, iebiedēšana, dažādu pazemojošu piezīmju izteikšana.
- 3) *Izstumšana jeb klusuma mobings* – skolēns tiek izstumts no grupas, kolektīva, ignorēts, neviens ar viņu nesarunājas u.t.t.²

Vardarbības gadījumi ir skolu ikdiena. Bieži vien vecākie un stiprākie bērni pat bez jebkāda iemesla nodara pāri jaunākajiem un vājākajiem. Bērni, visvairāk no vienaudžu puses, tiek pazemoti trūcīga apģērba dēļ, tādēļ daudziem bērniem vispār zūd vēlme apmeklēt skolu. Skolēnu vidū pieaudzis tīšu miesas bojājumu nodarīšanas gadījumu skaits, cietsirdība un nežēlība vienam pret otru.

2. Bērnu drošības izglītības iestādēs normatīvais regulējums

Bērnu tiesību aizsardzības likumā ir ietverts viens no ANO Konvencijas par bērna tiesībām pamatprincipiem, kas paredz bērna interešu ievērošanu, risinot jebkuru jautājumu. Likums paredz, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras, un uzliek par pienākumu jebkurai valsts vai pašvaldību institūcijai, sabiedriskajai organizācijai vai citai fiziskai un juridiskai personai, kā arī tiesai un citām tiesībaizsardzības iestādēm visās darbībās attiecībā uz bērnu prioritāri nodrošināt bērna tiesības un intereses.³

Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteikti bērna tiesību aizsardzības principi un subjekti, kā arī bērna tiesību aizsardzības organizācija valsts un pašvaldību līmenī, lai nodrošinātu bērnu tiesību aizsardzību, kā arī starptautisko un nacionālo tiesību aktu ievērošanu un īstenošanu praksē.

Šobrīd bērnu drošību izglītības iestādēs regulē vairāki tiesību akti, piemēram:

---

¹ <http://www.dzimba.lv/>

² Skolas loma darbā ar mobingu, I.Andersone, G.Ausekle, D.Beināre, Rīgas domes Izglītības un jaunatnes sporta departaments, 2005

³ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR 1998.gada 19.jūnija likums (spēkā no 22.07.1998.) // Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., Nr.199/200, 6.pants

- Bērnu tiesību aizsardzības likuma 9.panta otrā daļa nosaka, ka pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu.
- Izglītības likuma 55.panta 9.punkts paredz izglītojamā tiesības uz personiskās mantas aizsardzību izglītības iestādē.⁴
- Izglītības likuma 55.panta 10.punkts nosaka izglītojamā tiesības uz dzīvībai un veselībai drošiem apstākļiem izglītības iestādē un tās organizētajos pasākumos.

Normatīvie akti⁵ nosaka arī bērnu tiesību aizsardzības subjektus, kuru pienākums ir nodrošināt bērnu tiesību aizsardzību, tie ir:

- 1) bērna vecāki (adoptētāji), audžuģimene un aizbildņi;
- 2) izglītības, kultūras, veselības aprūpes un bērnu aprūpes iestādes;
- 3) valsts un pašvaldību institūcijas;
- 4) sabiedriskās organizācijas un citas fiziskās vai juridiskās personas, kuru darbība saistīta ar atbalsta un palīdzības sniegšanu bērniem;
- 5) darba devēji.

Bērnu tiesību aizsardzības subjektu pienākumi, tiesības un atbildība, kā arī kompetence bērnu tiesību aizsardzībā ir noteikta gan Bērnu tiesību aizsardzības likumā, gan daudzos citos normatīvajos aktos.

Valstij un pašvaldībai ir jāpalīdz vecākiem pildīt savus pienākumus pret bērniem. Valsts un pašvaldību institūcijas un amatpersonas iejaucas ģimenes dzīvē tikai ārkārtējos gadījumos, kad vecāki savas tiesības izlieto nelietīgi, apzināti nepilda savus pienākumus vai pilda tos nolaidīgi vai līdzīgos gadījumos, kur institūcijas iejaukšanās nepieciešama bērna, sabiedrības un valsts interesēs.

Bērna tiesību aizsardzības subjektu pienākums ir sniegt palīdzību bērnam, ja tā ir nepieciešama. Katrai personai t.sk., bērnam ir tiesības vērsties pēc palīdzības bērnu tiesību aizsardzības institūcijās, kuru kompetence ir bērnu tiesību aizsardzība, ja bērna tēvs, māte vai cits viņa likumīgais pārstāvis, bērnu aprūpes, izglītības iestādes darbinieks pārkāpj bērna tiesības, izturas pret viņu cietsirdīgi vai kādā citādā veidā neievēro bērna tiesības.

Par bērna veselības un dzīvības aizsardzību, par to, lai bērns būtu drošībā un tiktu ievērotas citas viņa tiesības, izglītības iestādēs saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72.panta 1.daļu atbildīgi ir izglītības iestāžu vadītāji un darbinieki.

Detalizētāk izglītības iestāžu vadītāju pienākumus regulē Ministru kabineta 2001.gada 20.novembra noteikumi Nr.492 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos" (turpmāk – Noteikumi). Noteikumu 3.punkta 3.2.apakšpunkts nosaka, ka iestādes

⁴ Izglītības likums: LR 1998.gada 29.oktobra likums (spēkā no 01.06.1999.) // Latvijas Vēstnesis, 17.11.1998., Nr.343/344 (1404/1405).

⁵ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR 1998.gada 19.jūnija likums (spēkā no 22.07.1998.) // Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., Nr.199/200, 5.panta pirmā daļa

vadītājam ir pienākums organizēt izglītojamo drošības pasākumus izglītības iestādē un tās organizētajos pasākumos.

No augstāk minētajiem normatīvajiem aktiem izriet, ka gadījumos, kad pedagogs vai kāds cits izglītības iestādes darbinieks konstatē, ka ir apdraudēta bērna drošība vai ja ir pamatotas aizdomas, ka tas varētu notikt, nekavējoties ir jārīkojas, lai šo apdraudējumu novērstu. Pretējā gadījumā bērnu tiesību aizsardzības subjekti saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72.panta otro daļu saucami pie disciplinārās vai citas likumā noteiktās atbildības.

Savukārt Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73.pants nosaka, ka katra iedzīvotāja pienākums ir sargāt savu un citu bērnu drošību, ne vēlāk kā tajā pašā dienā ziņot policijai, bāriņtiesai vai citai bērna tiesību aizsardzības institūcijai par *jebkādu* vardarbību pret bērnu, par viņa tiesību pārkāpumu vai citādu apdraudējumu(..).

Mobinga gadījumos darbotos arī vispārzināmie tiesību aizsardzības mehānismi, proti, vainīgo bērnu vai bērna vecāku saukšana pie atbildības. Tiesības iespējams aizsargāt gan civiltiesiskā, gan administratīvā, gan krimināltiesiskā kārtībā.

Saskaņā ar Civillikuma⁶ 1635.pantu katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot. Saskaņā Civillikuma 1775.pantu katrs zaudējums, kas nav nejaušs (piemēram, mantu bojāšana), ir jāatlīdzina.

Civillikuma 2352.¹ pants paredz tiesības uz goda un cieņas aizsardzību tiesā civilprocesuālā kārtībā gadījumā, ja kāds prettiesiski aizskar personas godu un cieņu mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbiem. Turklāt likums paredz, ka vainīgajam jādod arī atlīdzība (mantiska kompensācija). Atlīdzības apmēru nosaka tiesa. Šis mehānisms var tikt izmantots arī mobinga gadījumos, ja vien aizskārējs ir vecāks par septiņiem gadiem, jo saskaņā ar Civillikuma 1637.pantā noteikto, par tiesību aizskārumu nav vainojami bērni līdz septiņiem gadiem.

Atbildību par administratīvajiem pārkāpumiem nosaka Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss⁷, bet par noziedzīgiem nodarījumiem – Krimināllikums⁸. Pie administratīvās atbildības vai kriminālatbildības var saukt bērnu, kurš administratīvo pārkāpumu vai noziedzīgu nodarījumu izdarījis pēc 14 gadu vecuma sasniegšanas.

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 172.² pantā ir noteikta atbildība par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu. Mobings var izpausties gan kā fiziska, gan kā emocionāla vardarbība, līdz ar to vainīgā persona saucama pie administratīvās atbildības. Saskaņā ar Latvijas

⁶ Latvijas Republikas Civillikums (pieņemts 1937.gada 28.janvārī). – Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1998; sk. arī: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=90220> (aplūkots 02.03.2009.).

⁷ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: 1984.gada 7.decembra likums (spēkā no 01.07.1985.)//Ziņotājs, 51, 20.12.1984.

⁸ Krimināllikums LR 1998.gada 17.jūnija likums (spēkā no 01.04.1999.)// Latvijas Vēstnesis 199/200 (1260/1261), 08.07.1998.; sk. arī <http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966> (aplūkots 02.03.2009.)

Administratīvo pārkāpumu kodeksa 236.¹² pantu lietas par pārkāpumiem, ko izdarījušas institūciju amatpersonas vai darbinieki, izskata Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija, citos gadījumos pārkāpumu lietas izskata pašvaldību administratīvās komisijas.

Saskaņā ar likumu "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem" par administratīva pārkāpuma vai noziedzīga nodarījuma izdarīšanu bērnam var piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekli. Pamatojoties uz minētā likuma 3.pantā noteikto, audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus var piemērot bērniem vecumā no 11 līdz 18 gadiem.

Tāpat katra pašvaldība savas kompetences ietvaros saistošajos noteikumos par sabiedrisko kārtību var noteikt arī pārkāpumus, par kuriem sodu uzliek pašvaldības pilnvarotās amatpersonas vai institūcijas.

Arī mobinga veicēju vecākus ir iespējams saukt pie atbildības saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 173.pantu, kas ļauj sodīt bērna vecākus par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu, jo termins bērna aprūpe saskaņā ar Civillikuma 177.panta 3.daļu nozīmē arī bērna audzināšanu.

Nemot vērā augstāk minēto, šobrīd mobinga gadījumos pastāv vairāki tiesību aizsardzības mehānismi, bet vai tie ir efektīvi?

Bieži vien personas nav informētas, ka arī par verbālo mobingu, kas ir vērtējama kā emocionālā vardarbība, vainīgos ir iespējams saukt pie atbildības, tādēļ arī nenotiek nepieciešamā iejaukšanās un risinājuma meklējumi. Nereti pieaugušo iejaukšanās notiek tikai tad, kad ir jau notikusi kāda traģēdija un ir par vēlu kaut ko risināt. Gan bērnam, gan vecākiem ir jāzina, kur meklēt palīdzību un kādā veidā viņi var savas tiesības aizsargāt.

Efektīvai tiesību aizsardzības mehānismu izmantošanai ir nepieciešama vienota izpratne par to, kas ir mobings un kā mobinga konstatēšanas gadījumos būtu jārikojas ikvienai personai, kurai par to ir kļuvis zināms. Nereti mobings paliek neatpazīts un tiek vērtēts kā vienkāršs konflikts skolēnu vidū, nevis kā vardarbība pret bērnu, līdz ar to netiek izmantoti nekādi tiesību aizsardzības mehānismi un mobinga upuris nesaņem nepieciešamo palīdzību.

Lai to novērstu, ikvienai izglītības iestādei ir nepieciešams mobinga novēršanas plāns, kurā būtu norādītas veicamās darbības, lai savlaicīgi konstatētu un atpazītu mobingu (piemēram, regulāra bērnu anketēšana par skolas vidi), gan konkrētas rīcības plāns, ko un kā darīt, ja mobings jau ir konstatēts. Šādam plānam jābūt katrā skolā un to ir nepieciešams noteikt kā obligāti izstrādājamu iekšējo normatīvo aktu. Savukārt plāna saturiskās puses metodisko vadlīniju izstrādāšana, kā arī plāna izstrādes un ieviešanas uzraudzīšana būtu jānodrošina valstiskā līmenī, līdzīgi kā tas ir Skandināvijas valstīs. Tā, piemēram, Somijas Pamatizglītības likuma (Basic Education Act 628/1998), kas regulē pamatizglītības iegūšanu Somijā, 29.nodaļa ir veltīta skolēnu tiesībām uz drošu mācību vidi. Minētās nodaļas 2.punktā ir noteikts, ka izglītības nodrošinātājs izstrādā plānu, lai pasargātu skolēnus no visa veida vardarbības, kā

arī uzrauga tā ievērošanu. Vispārējās vadlīnijas plānam izstrādā Somijas Nacionālā izglītības padome.⁹

Savukārt saskaņā ar Norvēģijas bērnu ombuda vietnieka Knuta Haanes sniegto informāciju – Norvēģijā mobinga aizliegums un skolas darbinieku rīcības plāns mobinga gadījumos ir iestrādāts Izglītības likumā (Education Act). Minētā likuma 9a nodaļa regulē skolas iekšējo vidi. Saskaņā ar šo nodaļu skolai ir pienākums veicināt patīkamu un skolēnam drošu skolas vidi. Tāpat ir noteikta kārtība, kā jārikojas jebkuram skolas darbiniekam, kurš ir uzzinājis vai kuram ir radušās aizdomas, ka kāds bērns tiek pakļauts mobingam, diskriminācijai, vardarbībai vai rasismam. Saskaņā ar Norvēģijas Izglītības likuma 9a nodaļas trešo daļu skolas darbiniekam šādos gadījumos nekavējoties ir jāizmeklē lietas apstākļi un jāpaziņo par notikušo skolas administrācijai.

Gadījumos, ja pie skolas vadības vērsas skolēns vai skolēnu vecāki un ziņo par mobinga, diskriminācijas, vardarbības vai rasisma gadījumiem, skolai ir nekavējoties jāreaģē un jāpieņem lēmums saskaņā ar Valsts pārvaldes likumu (the Public Administration Act). Vecākiem ir tiesības iesniegt apelāciju un lēmumu apstrīdēt, ja skolas vadības pieņemtais lēmums tos neapmierina.¹⁰

Papildus Knuts Haanes norāda, ka Norvēģijas skolām ir pieejamas arī vairākas programmas, ko izmantot, lai jau preventīvi novērstu, atklātu un pareizi reaģētu mobinga gadījumos.

Austrijas bērnu ombuds Christian Theiss informēja, ka Austrijas valdība jau 1989.gadā aizliedza skolā pielietot jebkāda veida vardarbību (fizisko, emocionālo). Austrijā ir izstrādāti dažādi projekti ar mērķi iemācīt bērniem konfliktu risināšanā izmantot mediāciju. Ar projektu palīdzību tiek apmācīti gan skolotāji, gan skolēni, kā risināt problēmas, kā arī veiktas preventīva rakstura darbības, lai novērstu jauniešu savstarpējo vardarbību. Skolās tiek veidotas darba grupas, kuras sniedz informāciju gan skolas darbiniekiem, gan skolēniem.

Izvērtējot ārvalstu praksi, secināms, ka mobinga novēršanai tiek izmantoti gan preventīvie pasākumi, gan dažādi projekti, valsts līmeņa programmas, kā arī iestrādāts konkrēts regulējums valsts tiesību aktos.

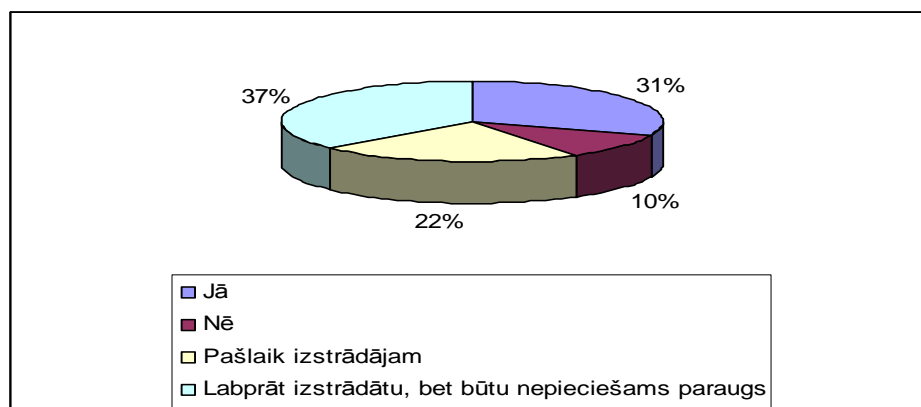
Latvijā šobrīd speciāla regulējuma mobinga novēršanai nav. Tiesību aizsardzībai mobinga gadījumos iespējams piemērot civiltiesību, administratīvo tiesību un krimināltiesību normas. Līdz ar to būtu vēl nepieciešams izvērtēt, vai ir jāizstrādā vienots plāns mobinga novēršanai. Taču katrā izglītības iestādē jābūt mobinga novēršanas plānam, kas palīdzētu gan pedagogiem, gan skolēniem, gan vecākiem skaidri zināt, kur meklēt palīdzību un kas ir atbildīgs par palīdzības sniegšanu. Tādēļ būtiski ir apkopot un popularizēt mobinga novēršanas labās prakses piemērus, kas veiksmīgi tiek īstenoti izglītības iestādēs.

⁹ <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>

¹⁰ [http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Opllaeringsloven__engelsk_\(sist_endret_2005-06-17\).pdf](http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Opllaeringsloven__engelsk_(sist_endret_2005-06-17).pdf)

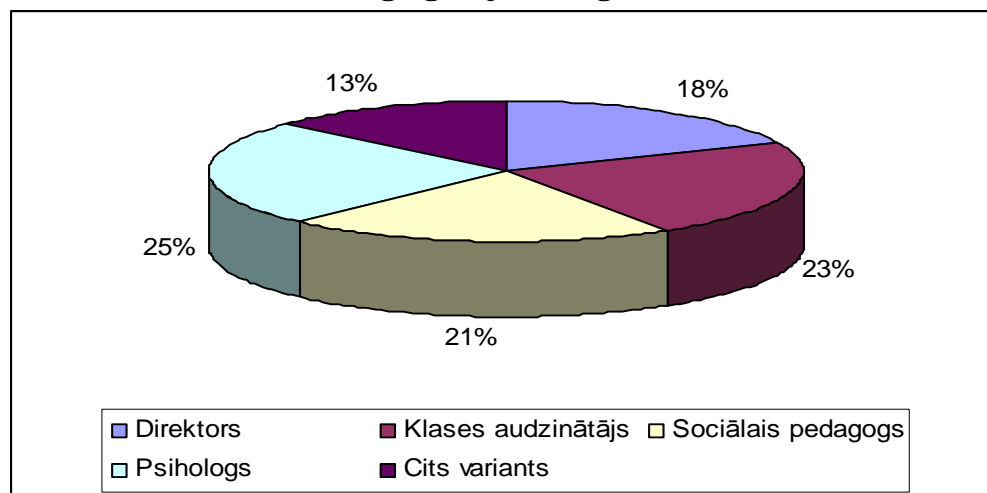
3. Izglītības iestāžu vadītāju anketās sniegtās atbildes

3.1. Vai Jūsu skolā ir izstrādāts plāns iestādes personāla rīcībai, ja ir aizdomas vai jau ir konstatēts mobinga gadījums?

Aptauja pierāda, ka lielākā daļa izglītības iestāžu vadītāju ir domājuši par mobinga jautājumu un centušies novērst skolēnu vardarbību vienam pret otru. Jau šobrīd ir skolas (31%), kurās ir izstrādāts plāns iestādes personāla rīcībai, ja ir aizdomas vai jau ir konstatēts mobinga gadījums. Daļa izglītības iestāžu norādīja, ka ir mobinga novēršanas plāna izstrādes procesā (22%), tomēr lielākā daļa skolu direktoru atzina (37%), ka labprāt izstrādātu šādu plānu, ja vien būtu pieejams attiecīgs paraugs, kā to pareizi izdarīt.

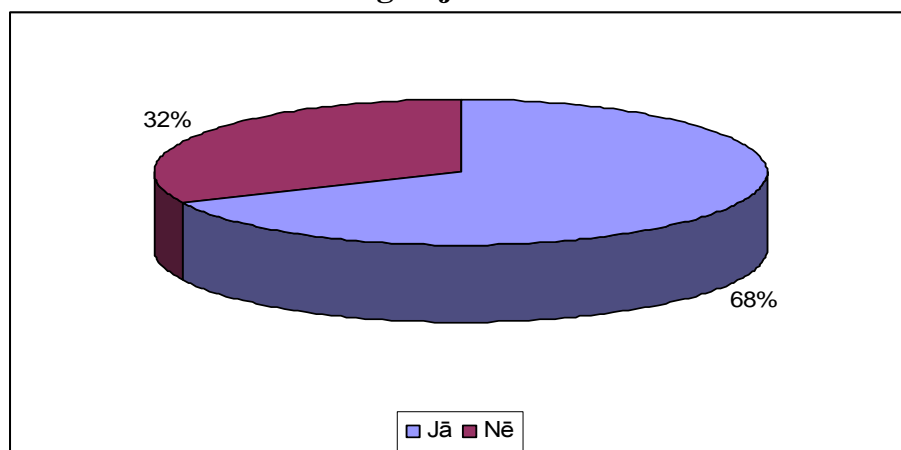
3.2. Kādi speciālisti, Jūsaprāt, būtu jāiesaista, ja ir aizdomas vai ir konstatēts mobinga gadījums izglītības iestādē?

Atbildot uz šo jautājumu, lielākā daļa (25%) iestāžu vadītāju uzskatīja, ka pirmkārt šā jautājuma risināšana būtu jāuzņemas psihologam. Otra svarīgākā loma (23%) tika atvēlēta klases audzinātājam, pēc tam sociālajam pedagogam (21%), skolas direktoram (18%) un visbeidzot pie cita varianta (13%) tika norādīti vecāki, pašvaldības policija, bāriņtiesa, bērnu psihiatrs, pēc vajadzības vēl citi speciālisti un iestādes.

3.3. Vai Jūsu vadītajā izglītības iestādē esat konstatējusi/is mobinga gadījumu/us?

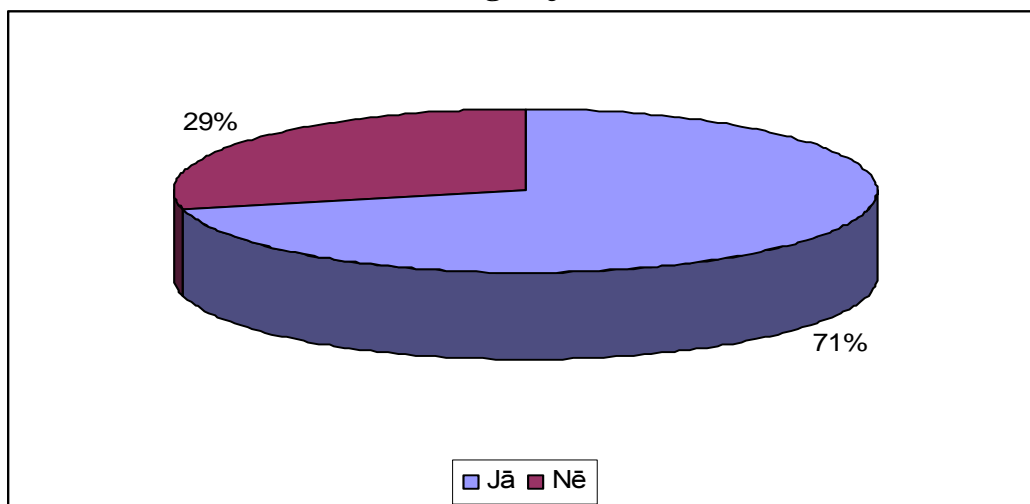

Lai arī gandrīz visas (68%) aptaujā apzinātās izglītības iestādes atzina, ka viņu skolā samērā bieži ir konstatēti mobinga gadījumi, atsevišķos gadījumos pat katru dienu, tomēr vienota rīcības plāna, kā pret to cīnīties, nav. Saskaņā ar aptaujā sniegtajām atbildēm visbiežākais mobinga izpausmes veids skolēnu vidū ir apsūkāšanās, aprunāšana, atstumšana, izjokošana. Retākos gadījumos fiziska ietekmēšana, mantu atņemšana. Kā galvenos iemeslus šādai skolēnu rīcībai pedagogi min: bērna ģimenes sociālais stāvoklis, „citādība”, labas sekmes. Iemesli var būt visdažādākie. Bieži ir gadījumi, kad mobings ir vērst pret jaunpienācējiem skolā vai konkrēta ģērbšanās stila piekritējiem. Uz jautājumu, kā skolās tiek risinātas konfliktsituācijas, skolu vadību atbildes pārsvarā ir līdzīgas.

Gandrīz katra skola ir ieviesusi savu praksi, kā šādos gadījumos rīkoties. Pamatā gandrīz visas anketu aizpildījušās skolas atzina, ka galveno darbu veic klases audzinātājs. Ja tiek konstatēta konfliktsituācija skolēnu starpā, pirmais solis ir pārrunas ar klases audzinātāju. Nereti skolēni raksta paskaidrojumus par notikušo, klases audzinātājs ar paskaidrojumiem pēc tam iepazīstina skolas direktoru. Gadījumos, kad konflikts ieilgst vai ir nopietnāka rakstura, tiek iesaistīti arī bērnu vecāki un skolas atbalsta personāls (pārsvarā – psihologs, sociālais pedagogs, skolas administrācija). Vairākas skolas norādīja, ka atsevišķos gadījumos tiek informēta arī valsts un pašvaldības policija, kā arī pašvaldības administratīvā komisija. Aptaujas anketās direktori arī norāda, ka nereti pedagogi jūtas bezspēcīgi kaut ko vērst par labu, jo vecāku iesaistīšanās un citu atbildīgo institūciju darbs ir pasīvs, līdz ar to katra skola risina konflikta situācijas vienaudžu vidū, kā nu kura to prot.

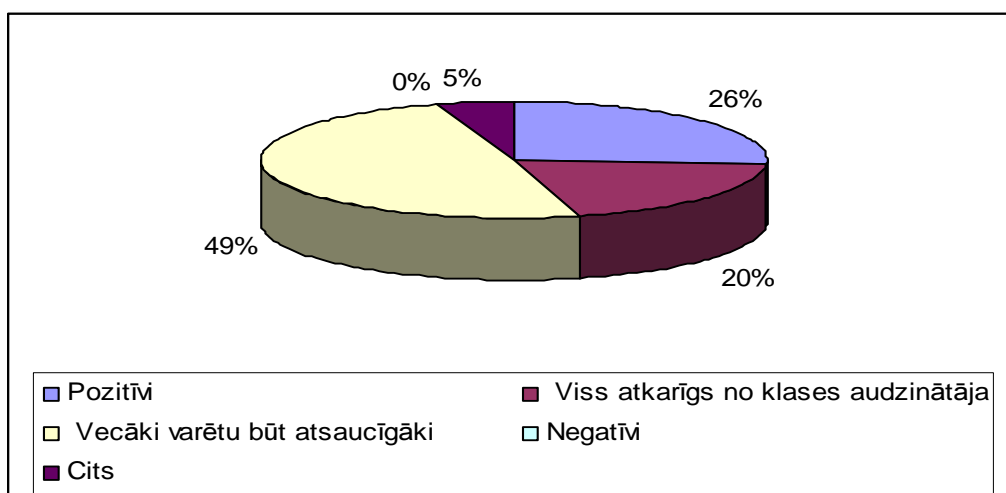
Problēmas risināšanā vajadzētu izmantot starpdisciplinārās komandas darbības principus – piesaistot no malas speciālistus, piemēram, bāriņtiesu, mediķus, Izglītības valsts inspekciju, ministrijas, Tiesībsarga biroja speciālistus u.tml. Jo īpaši, ja skola piedzīvo vardarbības gadījumus – smagākos bērnu tiesību apdraudējumus.

3.4. Vai pie Jums ir vērsies kāds no pedagogiem par konstatētu mobinga gadījumu?

Atbildot uz 4.jautājumu, 71% respondentu norādīja, ka pie viņiem ir vērsušies pedagogi par konstatētiem mobinga gadījumiem. Pārsvārā pirmās mobinga pazīmes izdodas konstatēt klases audzinātājam vai konkrēta mācību priekšmeta skolotājam, kas tad attiecīgi par radušos situāciju ziņo tālāk klases audzinātājam un skolas vadībai. Tomēr visbiežāk skolas vadība tiek iesaistīta tikai tad, kad konflikts jau ir attīstījies un ar pārrunām nav to izdevies apturēt. Šādos gadījumos tiek iesaistīts sociālais pedagogs, psihologs, direktors vai direktora vietnieks mācību jautājumos. Vairākās mācību iestādēs ir izveidota skolēnu atbalsta komanda, kurā darbojas iepriekšminētie speciālisti, tomēr, kā norāda aptaujas rezultāti – vēl aizvien vairākās izglītības iestādēs nav pieejams psihologs un sociālais pedagogs, un tas apgrūtina risināt mobinga gadījumus.

3.5. Kā Jūs vērtējat vecāku lomu mobinga gadījumu konstatēšanā un novēršanā iestādē?

Vērtējot vecāku lomu un atsaucību mobinga gadījumu konstatēšanā un novēršanā, vecāku darbību pozitīvi novērtēja 26% aptaujāto, savukārt gandrīz

puse (49%) tomēr norādīja, ka vecāki varētu būt atsaucīgāki un vairāk iesaistīties bērnu skolas dzīvē, bet 20% no aptaujātajiem atzina, ka tas, cik aktīvi vecāki darbojas, ir atkarīgs no klases audzinātāja. Pedagogi arī norādīja, ka mobinga upuru vecāki parasti ir atsaucīgāki un vairāk ieinteresēti meklēt risinājumu, kamēr pāridarītāju vecāki nereaģē uz pedagogu aicinājumiem ierasties skolā, aizbildinoties ar laika trūkumu, savu bezspēcību kaut ko mainīt vai nereti norāda, ka cietušais bērns pats vainīgs pie izveidojušās situācijas, un atsakās iejaukties.

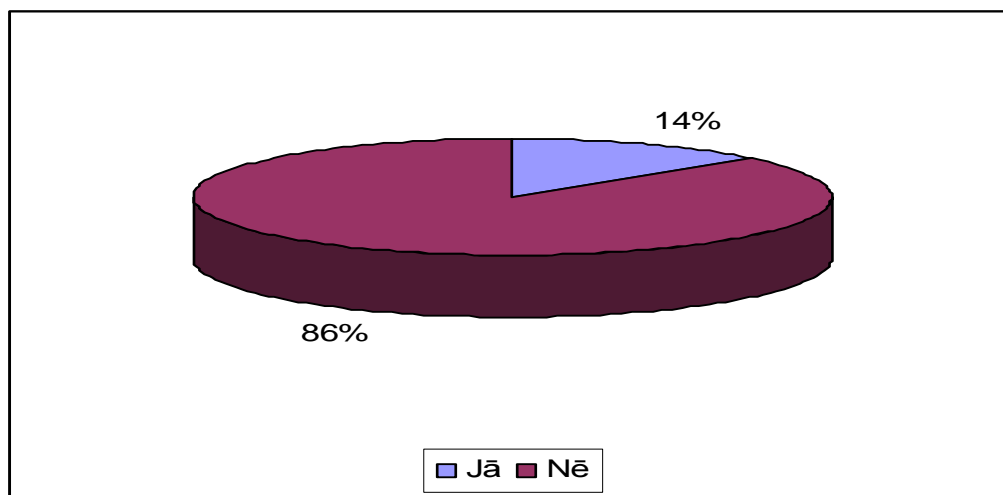
Nenoliedzami vecākiem ir visnozīmīgākā loma bērnu audzināšanā, tieši tādēļ būtu nepieciešams veicināt vecāku sadarbību ar skolu.

Sadarbība ar vecākiem var izpausties kā:

- Sanāksmes, kuru laikā informēt vecākus par aktualitātēm skolas dzīvē, pārrunājot svarīgākos gadījumus, piedāvājot dažādas tematiskas lekcijas. Ieteicams pieaicināt speciālistus no citām institūcijām.
- Svarīgi, lai vecāki izprastu skolā notiekošos procesus, piedalītos skolas iekšējās kārtības noteikumu izstrādē, pārrunātu tos ar bērniem.

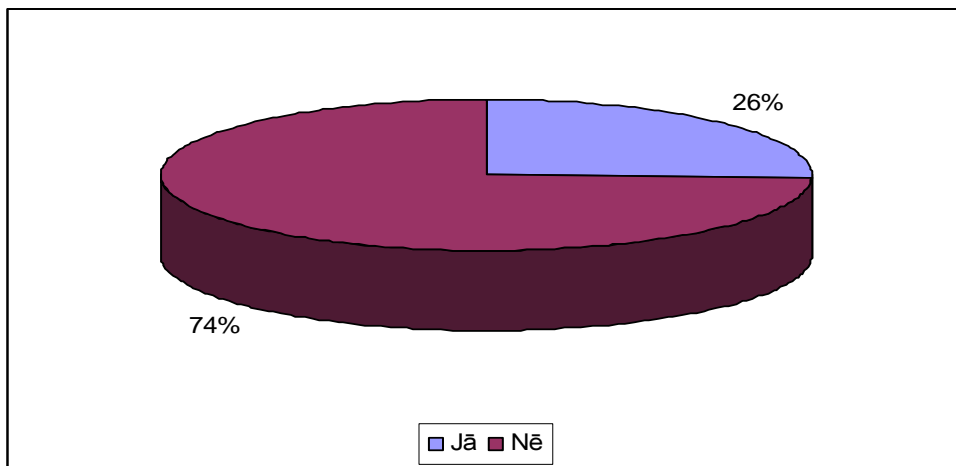
Vecākiem ir pienākums iesaistīties bērna izglītošanā, līdz bērns sasniedz pilngadību, jo jēdziens „bērna aprūpe” ietver ēdiena, apģērba, mājokļa, veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu, izglītošanu un audzināšanu. Tas nozīmē, ka skolotājam ir pamatotas tiesības prasīt no vecākiem līdzdalību pedagoģiskajā procesā.

3.6. Vai esat pedagogam piemērojusi/is sodu par atbilstošas rīcības trūkumu mobinga konstatēšanas gadījumā?

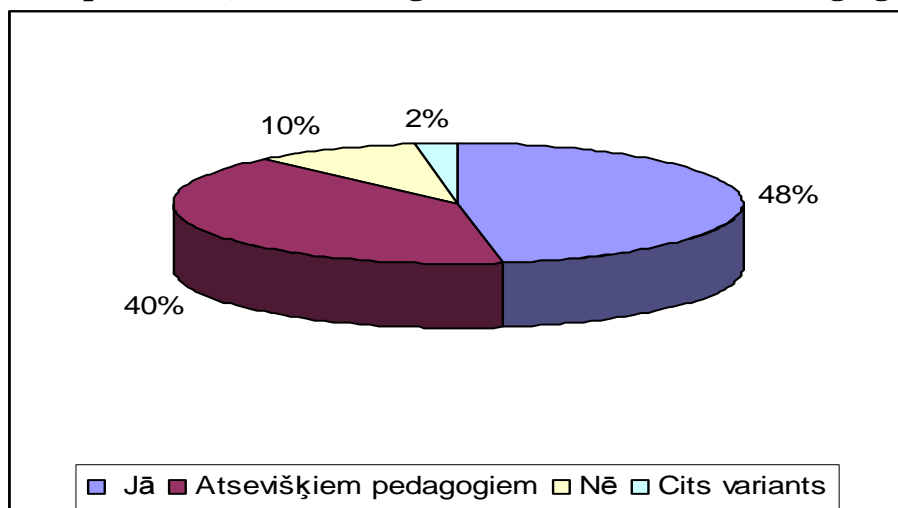
Pārliecinošs vairākums (86%) skolu vadītāju norādīja, ka nav nācies piemērot sodu savas iestādes pedagogiem par atbilstošas rīcības trūkumu mobinga konstatēšanas gadījumā. Aptaujātie arī uzsvēra, ka pārsvarā pedagogi savlaicīgi pamana un iejaucas, līdz ar to novēršot mobinga tālāku izplatību vai attīstību. Tomēr 14% aptaujāto norādīja, ka ir nācies saukt pedagogus pie atbildības par tādiem gadījumiem.

3.7. Vai uzskatāt, ka izveidotā bērnu tiesību aizsardzības sistēma Latvijā darbojas efektīvi, lai savlaicīgi konstatētu un novērstu mobinga gadījumus izglītības iestādēs?

Lielākais vairums aptaujāto (74%) uzskata, ka izveidotā bērnu tiesību aizsardzības sistēma Latvijā nedarbojas efektīvi, lai savlaicīgi konstatētu un novērstu mobinga gadījumus izglītības iestādēs. Kā iemeslus tam izglītības iestāžu vadītāji norāda nepietiekamu regulējumu vecāku atbildībai par bērniem. Vecāki bieži atstāj bērna audzināšanu vienīgi skolas ziņā, uzskatot to par pedagogu pienākumu. Tāpat aptaujas anketās ir minēts, ka skolas nereti baidās lūgt palīdzību bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem, jo meklētās palīdzības vietā sekojot pārmetumi un nosodījums. Nav izveidots konkrēts rīcības modelis, ko pedagogs drīkst darīt un kas būtu jā dara, lai efektīvi varētu iejaukties un novērst mobinga gadījumus. Pedagogiem nav izprotams, kuros gadījumos ir nepieciešams vērsties tiesībsargājošās institūcijās, kuros savukārt jāvēršas pie bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem.

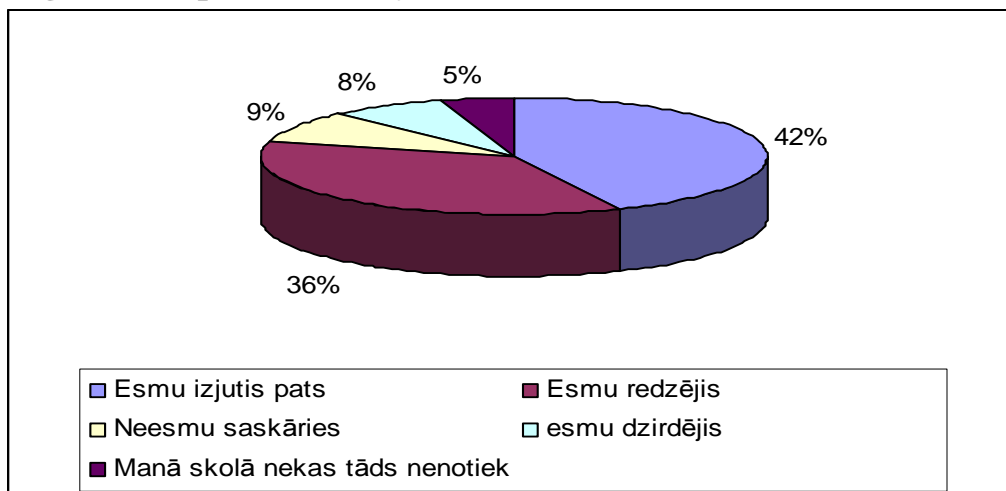
3.8. Vai Jūsu iestādes pedagogiem būtu nepieciešami papildu izglītojoši pasākumi, lai veiksmīgi atklātu un risinātu mobinga gadījumus?

Atbildot uz jautājumu, vai pedagogiem būtu nepieciešami papildu izglītojoši pasākumi, lai veiksmīgi atklātu un risinātu mobinga gadījumus, 48% aptaujāto ir atbildējuši, ka šādi pasākumi būtu nepieciešami, 40% norādīja, ka šāda apmācība būtu nepieciešama tikai atsevišķiem pedagogiem, savukārt 10% norādīja, ka šāda papildu apmācība viņu vadītās izglītības iestādes pedagogiem nav nepieciešama. Tie iestāžu vadītāji (10%), kuri atzīmēja atbilžu variantu – cits variants, norādīja, ka šādi izglītojoši pasākumi būtu vērtīgi, ja tiktu piedāvāti bez maksas, ja tie tiktu nodrošināti visam skolas pedagogu kolektīvam, tādējādi nodrošinot vienādu izpratni par mobinga jautājumiem. Tāpat tika norādīts, ka šādi izglītojoši pasākumi būtu jāpiedāvā arī bērniem un bērnu vecākiem. Bērniem būtu nepieciešams vairāk izdales materiālu par šo tēmu. Papildus izglītojošiem pasākumiem, aptaujātie vērsa uzmanību, ka būtu nepieciešama lielāka preses un televīzijas iesaistīšanās, rādot pozitīvus piemērus, kā arī veicinot izpratni par toleranci, iekļautību un iecietību bērnos un sabiedrībā kopumā.

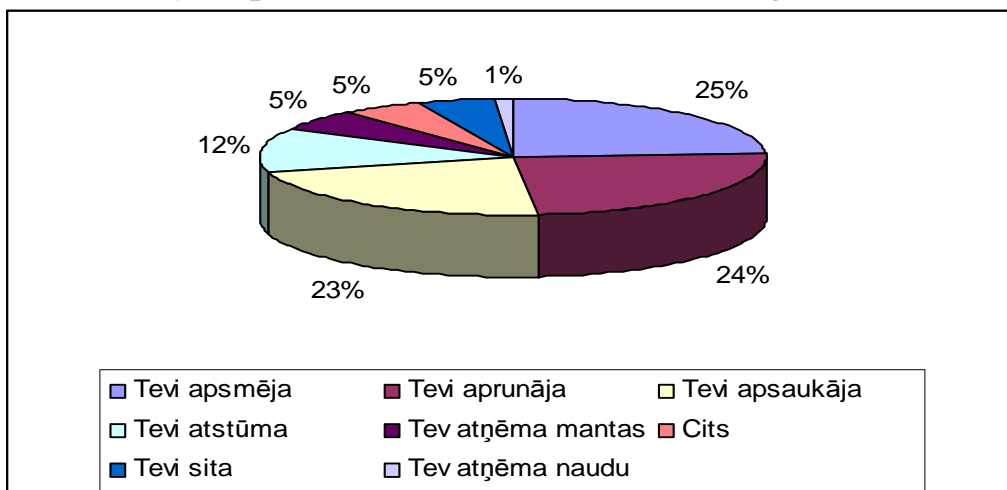
4. Portālā draugiem.lv veiktās aptaujas rezultāti

4.1. Vai Tu esi skolā saskāries ar vardarbību (fizisko vai emocionālo) vai ņirgāšanos (apsmiešana, izjokošana un tml.)?

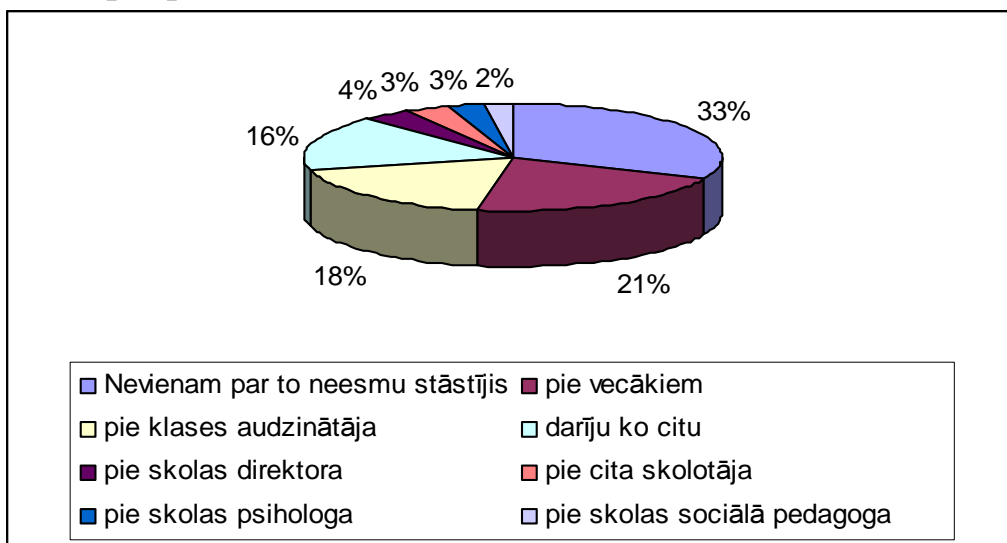
Uz pirmo jautājumu 42% procenti aptaujāto ir norādījuši, ka ir pašiem nācies saskarties ar vardarbību skolā, savukārt tikai 5% aptaujāto norādīja, ka viņu skolā nekas tāds nenotiek.

4.2. Ja esi izjutis pret sevi vērstu vardarbību vai ņirgāšanos, kā tas notika?

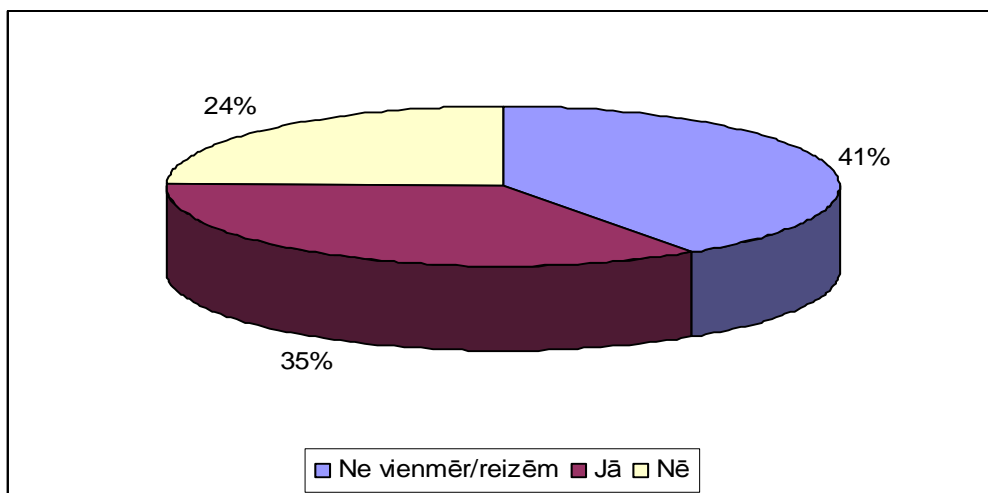
Aplūkojot uz otro jautājumu sniegtās atbildes, redzams, ka visvairāk bērniem un jauniešiem ir nācies saskarties ar verbālo mobingu: apsmiešanu (25%), aprunāšanu (24%), apsūkāšanu (23%). Savukārt 12% saskārušies ar atstumšanu, bet 5% ar sišanu, mantu atņemšanu vai citām mobinga izpausmēm. Vismazāk aptaujāto (1%) ir saskārušies ar naudas atņemšanu.

4.3. Gadījumos, kad saskaries ar vardarbību vai ņirgāšanos, pie kā Tu vērsies pēc palīdzības?

Diemžēl lielākā daļa aptaujāto (33%) ir norādījuši, ka gadījumos, kad saskārušies ar mobingu, viņi nevienam par to nav stāstījuši, 21% respondentu ir norādījis, ka šādos gadījumos pēc palīdzības vērstas pie vecākiem, bet 18% no aptaujātajiem par notikušo informējuši klases audzinātāju. Procentuāli maz aptaujāto skolēnu mobinga gadījumos palīdzību meklē pie skolas direktora, psihologa, sociālā vai cita pedagoga.

4.4. Ja Tu vērsies pēc palīdzības, vai palīdzību saņēmi un pēc tam juties droši?

41% aptaujāto skolēnu norādīja, ka ne vienmēr ir saņēmis palīdzību un drošības sajūtu tad, kad to ir lūdzis, savukārt 35 % norādīja, ka palīdzību ir saņēmuši, bet 24% aptaujāto skolēnu atzina, ka palīdzību un drošības sajūtu nav saņēmuši.

Secinājumi:

1. Valstī ir izstrādāts tiesību aizsardzības mehānisms, kas būtu piemērojams arī mobinga gadījumos, taču šajos gadījumos tas darbojas neefektīvi.
2. Valstī nav noteikta vienota plāna mobinga novēršanai un apkarošanai, daļā skolu ir ieviesta sava prakse, kā šādos gadījumos rīkoties, iesaistot bērnu vecākus, skolas atbalsta personālu un nepieciešamības gadījumā arī policiju.
3. Pedagoģiem trūkst zināšanu mobinga atpazīšanai no parastām konfliktsituācijām, kā arī trūkst pieredzes, zināšanu un izpratnes par to, kā būtu jārīkojas mobinga konstatēšanas gadījumā. Savlaicīgi konstatētas mobinga pazīmes ļautu pareizi veikt sociāli pedagoģisko darbu un ātrāk novērst mobinga rašanos un tālāku attīstību.

Priekšlikumi:

1. Katrā izglītības iestādē jābūt izstrādātam un ieviestam mobinga novēršanas plānam, kas palīdzētu gan pedagoģiem, gan skolēniem, gan vecākiem skaidri zināt, kur meklēt palīdzību un kas ir atbildīgs par palīdzības sniegšanu.
Mobinga novēršanas plānā nepieciešams skaidri definēt, kas ir uzskatāms par mobingu, kā arī paredzēt skaidru kārtību, kā jārīkojas ikvienai

personai, kurai ir kļuvis zināms mobinga gadījums. Šāda plāna izstrāde nodrošinātu bērnu tiesību aizsardzības mehānismu efektīvu izmantošanu. Plāna izstrādei izveidot darba grupu, kurā apvienotos visas atbildīgās institūcijas un tiktu iesaistīti arī bērni.

2. Apkopot un popularizēt mobinga novēršanas labās prakses piemērus, kas veiksmīgi tiek īstenoti izglītības iestādēs.
3. Nodrošināt pedagogu apmācību bērnu tiesību jautājumos (organizēt seminārus, pieaicināt speciālistus).
4. Vēlams nodrošināt valsts apmaksātu sociālā pedagoga štata vietu katrā skolā. Nodrošināt psihologa pieejamību skolā katru dienu.